

B PP Sverige, Port Payé

Avsändare: Ej retur
Scandinavian print group Sweden AB Flygfältsgatan 26, 128 30 Skarpnäck

Returadress:
Ottenby fågelstation, Ottenby 401, 386 64 Degeramn

Calidris I: 2026

Calidris
I: 2026

Ölands Ornitologiska Förening

c/o Bengt Lindberg,
KARLEVI BYGATA 55
386 93, FÄRJESTADEN

www.oof.nu
oof.kontakt@gmail.com

Redaktör
Gabriel Säll
oof.calidris@gmail.com

Korrekturläsning
Robert Lager

Calidris utkommer med minst tre nummer per år och erhålls via medlemskap i ÖOF.

Medlemsavgifter	
Årsavgift 2025	170 kr
Ungdomar (25 år eller yngre)	50 kr
Familjemedlem	30 kr

Medlemskap löses via
Birdlife Sverige

Styrelsen 2025
Jonas Svedlund, ordförande
Bengt Lindberg, sekreterare
Maria Barkell
Stephanie Janowski
Ulla Lannersund
Marcus Teveborg
Anders Åberg
Carl Åkerberg

Kassör
Anders Åberg

Medlemsservice
Birdlife Sverige
medlem@birdlife.se
0485-444 40

Hemsideansvarig
Marcus Teveborg
marcus.teveborg@outlook.com

Regionala rapportkommittén Öland

Viktor Eriksson
Joakim Granholm
Anders Helseth
Pav Johnsson
Ieva Mardega
Kristoffer Olsson Stenman
Gabriel Säll
Mats Vallin
Anders Waldenström
Johan Willner

2 *Från redaktionen*

4 *Ottenby fågelstation
80 år!*

16 *Härfågelhäckning*

26 *Kommer framgången
för Ölands ängshökar
att hålla i sig?*

34 *Cykelskådning*

44 *Vad Ölands fåglar
behöver*

48 *Ortolansparven*

54 *Återskapade
våtmarker*

C

A

L

I

D

R

I

S

NR 1

2026

Omslag:
Härfågel av Peter Nilsson

Foto på ängshök: Magnus Renmyr

Årgång 55
ISSN 0346-9395

Från redaktionen

.....

Våren 1946. Äntligen hade andra världskriget nått sitt slut och livet kunde åter riktas mot allt som fått läggas på is. Ett projekt som snabbt kom igång var att påbörja ringmärkning vid Ölands södra udde. I år firar vi att fågelstationen bedrivit sitt arbete oavbrutet i 80 år!

I *Calidris* inledande text argumenterar stationschefen Magnus Hellström för ringmärknings ökade relevans: datainsamlingen gör förändringar i naturen mer konkreta och mätbara över tid. Detta bidrar till uppdaterad information hos våra myndigheter, vilket i sin tur kan skapa viktiga signaler för politiken att agera på.

Under vintern har det kommit rapporter om att Sverige ser ut att missa alla klimatmål till 2030. Klimat- och miljöministerns reaktion? Att föreslå att överge några av de uppsatta målen som skulle minska utsläppen. I framtiden kommer vi troligtvis, genom Ottenby fågelstations mätserier, att kunna se vad konsekvenserna av de misslyckade klimatmålen blir för det svenska fågelsamhället.

Ett tips för den som intresserar sig för populations- och fenologitrender är att förkovra sig i fågelstationens årsrapport. Där går det lätt att studera när en mängd olika fågelarter anländer till Ottenby idag, i jämförelse med tidigare år, samt hur antalet fångade individer skiljer sig mellan decennierna. Sådan data har vi bland annat använt till artikeln om ortolansparvens minskning, författad av Anders Helseth. Aktuell årsrapport går att hitta på www.ottenby.se/forskning/miljoovervakning.

En välkommen nyhet under vintern, som beskrivs i en text av Kjell Larsson, är att regeringen nu föreslagit att det marina revet Södra Midsjöbanken, mellan Öland och Gotland, ska upptas i intilliggande Natura 2000-område. Revet är mycket betydelsefullt för övervin-

trande sjöfågel i allmänhet och alfågelpopulationen i synnerhet. Ser regeringen även till att, med Kjell Larssons ord, ”hindra kemikalietankfartyg från att genomföra tankrengöringar i Natura 2000-områden” vore det ett minst sagt vettigt och välkommet tillägg. Och om regeringen även skulle förbjuda yrkesfisket i det skyddade marina området, så vore det givetvis också en god idé för djurlivet! Klimat- och miljöministerns ståndpunkt är dock att yrkesfiske är ”förenligt med ändamålet”, enligt förslaget som skickats till Europeiska kommissionen.

I vårnumret av *Calidris* får vi också följa med ut till några av de återuppståndna våtmarkerna som börjat växa fram lite varstans i landskapet. Robert Lager tar med läsaren ut på en cykeltur till några av sina smultronställen. Öns nya ängshökssamordnare Clara Lindström skriver om ängshökarna utifrån resultaten i hennes masteruppsats. Hos Ieva Mardega och Håkan Örtman får vi följa med in i snickeriet där spännande planer mejslats fram under vintern och Göran Andersson tar med oss tillbaka i tiden, till södra udden före fågelstationens väggar satts på plats. I numret får vi också höra några fågel- och naturvårdsexperter ge sina perspektiv på vad Ölands fågelliv skulle må bra av. Nytt för detta nummer är också att *Calidris* numera är FSC certifierat, för att reducera en negativ påverkan på våra skogar. Vi hoppas att du uppskattar detta initiativ, liksom att du finner numret läsvärt. Men, stressa inte med att läsa allt på en gång. Nu är det ju tid att vara ute. Till skillnad från dagspressen så tål *Calidris* att vänta med att läsas till en tidpunkt när skådningen tillåter.

Gabriel Säll, redaktör
Mejl: oof.calidris@gmail.com

En av alla tusentals rödhakar som ringmärkts i Ottenby genom åren.

Ottenby fågelstation 80 år

Text: Magnus Hellström

Ottenby fågelstation fyller jämnt! Foto: Gabriel Säll

Åtta decennier har passerat sedan den ursprungliga fågelstationsbyggnaden restes 1946. Åttio år av dagliga nätrundor, dagboksförfattande och vadarfållebyggen – blod, svett och tång. Men också åttio år av upptäckarglädje, nyknutna vänskapsband och akademiska framgångar. Mycket hinner förändras under en mansålder, men en stor del av fågelstationens framgång ligger just i det outröttliga och envisa upprepanandet av samma grundläggande moment år efter år. Med åttio år i ryggen kanske någon frågar sig om det, med ålderns rätt, finns skäl för verksamheten att växla ned? Men ingen fråga kunde vara lättare att svara på: I den hastigt föränderliga värld vi idag lever i har fågelstationens arbete aldrig varit av större vikt och relevans.

Det är lätt att föreställa sig den förväntansfyllda känsla som måste ha drivit Gunnar Svärds-son och Ulf Bergström under deras pionjärssäsonger på Ölands södra udde i slutet av 1930-talet. Den krokiga kostigen ned mot udden må ha förbytts till en asfalterad raksträcka och Sälösundet är ett minne blott, men Ottenbyområdet utgör än idag ett unikt stycke natur som inte lämnar någon oberörd. Fågelrikedomen är överallt påtaglig, och så blir det när orörda kustlaguner, betade strandängar och rika ädellövskogar samsas på en isolerad

udde belägen på norra Europas viktigaste sträckled för flyttfåglar. Kring 120 fågelarter häckar regelbundet eller tillfälligt i området. Forna karaktärsarter som kornknarr, svärta och silltrut har utgått, men i gengäld lyfter vi idag inte på ögonbrynen för vare sig röd glada, ägretthäger eller brandkronad kungsfågel, och heller inte för tresiffriga flockar av övervintrande skärnsnäppor. Naturen är föränderlig och det finns inget bättre sätt att kartlägga detta än genom att bedriva långsiktiga och systematiska datainsamlingar.

Sedan fågelstationens start har fångst för ringmärkning utgjort en av grundpelarna i verksamheten. Unikt för platsen är de smala tångbankarna som koncentrerar födosökande vadare till lättfångade flockar. Till dags dato har över en kvarts miljon vadare försetts med ring här på udden och dessa har tillsammans genererat nära 10 000 återfynd, från Bajkalregionen (brushane) i öster till South Carolina (småsnäppa) i väster. Här på udden fångas vadarna under sommarens sydsträck i så kallade Ottenbyfällor – en fiskmjärdeliknande konstruktion som fåglarna går in i under födosöket. Vadarna har fått särskild uppmärksamhet i fågelstationens publikationsserie, och de flesta förbifyttande arter har idag fått sträckpassager, populationstrender och flyttningsekologi analyserade och presenterade i skrift.

Fågelstationens enskilt största fångstinsats rör ringmärkningen i fyrträdgården. Denna standardiserades under 1970-talet vilket i klartext innebär att trädgården, liksom positioner för nät och fällor, hålls oförändrade mellan åren. Men också att vi alltid börjar och slutar vid samma datum och klockslag och att fångsten i sin helhet följer samma rutiner. Detta ger oss ett statistiskt utsnitt av fågeltillgången som vi kan använda för att kartlägga fluktuationer hos de olika arternas populationsstorlekar. I våra siffror hittar vi såväl vinnare som gärdsmyg och steglits som förlorare likt svartvit flugsnappare och buskskvätta. Från vardera kategorin kan också nämnas gransångaren som, om trenderna håller i sig, snart kommer att vara talrikare i vår fångst än lövsångaren – ett skifte vi inte hade gissat på för bara 20 år sedan. Dessa populationstrender rapporteras årligen till Naturvårdsverkets program för miljöövervakning som i sin tur stöder verksamheten genom ett årligt bidrag.

I genomsnitt ringmärks årligen ca 23 000 fåglar av 140 arter. Totalt har 297 arter passerat våra tänger och talrikast är i tur och ordning rödhake, kärnsnäppa, kungsfågel och lövsångare. Dessa fyra arter sammantaget utgör strax över hälften av alla ringmärkta

fåglar vid Ottenby. Den 28 september 2007 ringmärktes stationens miljonte (alltså nr 1.000.000) fågel – en rödhake – och till och med 2025 har drygt 1,4 miljoner fåglar försetts med ring här på platsen. Det är en försvarlig mängd data, och när Ottenbykommittén under tidigt 2000-tal beslutade att allt skulle digitaliseras (och därefter kontrolläsas) i sin helhet insåg vi inte riktigt att insatsen skulle ta 11 år. Men så blev det, med ovärderlig hjälp från våra duktiga och pliktrogna volontärarbetande ungdomar.

Vår omfattande databas är idag eftertraktad från många håll, och vi samarbetar regelbundet med olika universitet, myndigheter och amatörforskare i syfte att bidra till kunskapsuppbyggnad i så hög utsträckning som vi kan. Forskningsverksamheten är central här vid fågelstationen, och under de senaste tio åren har 55 peer-review-granskade artiklar publicerats. Samtliga vetenskapliga bidrag (inalles 340 artiklar) hålls tillgängliga i vår meddelandeserie som nås på hemsidan www.ottenby.se. Över decennierna har Lunds universitet varit vår viktigaste samarbetspartner. Detta förklaras delvis av att en stor del av ledningen för universitetets flyttfågelgrupp under sin respektive ungdom fostrades här på Ottenby. Denna cykel, där skolade forskare återvänder till fågelstationen med idéer och medel för nya projekt där en ny generation unga ringmärkare engageras, lärs upp och inspireras, har varit mycket betydelsefull för stationens utveckling.

Avgörande för utvecklingen har också personaltillströmningen varit. Fram till slutet av 1970-talet drevs stationen helt ideellt under ledning av tillfälliga platschefer. Därefter vidtog en period av nära två decennier med Jan Pettersson som fast anställd föreståndare. Under Jans ledning skedde en modernisering av fågelstationen och verksamhetens vetenskapliga inriktning förtydligades. I mångt och mycket lade Jan grunden för den moderna version av stationen vi idag ser. Under efterföljande tioårsperiod leddes verksamheten återigen av årsvisa platschefer, varefter un-

dertecknad anställdes vid rodret från år 2009. Ytterligare förstärkning erhöles 2023 då Stina Andersson fastanställdes som samordnare. Men, det kan inte nog framhållas att det verkliga jobbet vid fågelstationen utförs av alla våra duktiga, engagerade och volontärarbetande ungdomar! Det är deras okristliga väckarklockor som ringer vid 03:30. Det är deras tångfyllda stövlar som outtröttligt varvar Sälöns alla vadarburar. Och det är deras förtjänst att vi idag står där vi står. Tack!

Avslutningsvis måste jag med emfas understryka att en fågelstation är långt mycket mer än dess fyrkantiga datasamling och torra publikationer. Det är också en hubb, ett själfullt nav där människor från hela världen möts, växer upp, delar upplevelser och knyter band för livet. En plats där saklig inlärning står i centrum, men också där gemensamma och knasiga minnen skapas. Vi är stolta över att få ha varit en del av den ornitologiska utvecklingen i Sverige. Och som Ottenbykommitténs ordförande Jonas Waldenström uttryckte det på annan plats – vi befinner oss

precis där vi ska vara, i gränslandet mellan allmänheten, forskaren, myndigheterna och fågelskådaren.

Länge leve fågelstationen – hipp hipp!

Bakom texten: Magnus Hellström

Bor: Färjestaden

Sysselsättning: Chef på Ottenby Fågelstation

En fågelupplevelse du inte kan glömma:

Tornugglan som jagade över ängarna öster om stationen, en skymning i juni 1994.

Foto: Ottenby fågelstation

Värsåsongens ringmärkare på plats när stationen öppnar 2026. Från vänster: Anna Hoffmann (ringmärkningsansvarig), Piraphob Jitjaroen Panitchpakdi, Julia Nandlinger, Joel Gunnarsson, Olga Fernández Enríquez, Jaime Miralles, Magnus Hellström, samt Stina Andersson bakom kameran.

Värsåsongens första ringmärkta fågel den 15 mars blev en morkulla! Foto: Anna Hoffmann

Om pionjäråren 1937–1938

-och det första dagboksbladet 1946

Text: Göran Andersson

Ulf Bergström och Gunnar Svärdson 1937. Foto: Carl Fries

Redan ett decennium innan Ottenby fågelstation började anläggas var ornitologerna Gunnar Svärdson och Ulf Bergström på plats i Ottenby. Göran Andersson har bläddrat i arkiven och tecknar en bild av hur det såg ut när de för första gången besökte udden för att utforska möjligheterna till ringmärkning.

Kring midsommar 1911, ringmärktes femtio fjällvråksungar i ett antal bon runt Kiruna. Det var startåret för ringmärkning av fåglar i Sverige. Boungar och borymmare av häckande fågelarter - av både stann- och flyttfåglar - var förstås förhållandevis enkla att ringmärka, men småningom växte intresset för att sätta ringar på rastande fåglar under flyttning. Det skulle innebära helt nya forskningsrön.

Tre länder i Europa hade, sedan början av 1900-talet, fångat och ringmärkt flyttande fåglar. Den forskningen inleddes på öar och uddar som Rossitten (Rybachiy) på Kuriska näset 1901, Helgoland i Tyska bukten 1903 och Signilskär i Ålands hav 1927. Den unge stockholmsornitologen Gunnar Svärdson (1914–2004) kände till deras pionjärbete och ställde sig frågan på mitten av 1930-talet: "När alla andra kan, varför kan inte vi svenskar också börja ringmärka fåglar på flyttning?"

Han hade säkert läst artiklar av journalisten Alma Falk (1890–1982), särskilt hennes artikel i *Sveriges Natur* 1933, "Några erfarenheter från Vogelwarte Rossitten". Titeln var blygsamt formulerad, vilket var det gängse på den tiden, men den handlade om fågelforskning och fågelskydd på andra sidan Östersjön. En viktig detalj i texten var Alma Falks lansering av ordet "fågelstation", som då kan ha använts för första gången i tryck i Sverige. Under 1920- och 1930-talen användes annars benämningar som fågelobservationsstation, ornitologisk station, fångststation, fågelringmärkningsstation och liknande. Tre år senare publicerar Fauna & Flora i nr 5/1936 Arvid Lundberghs artikel om ringmärkning av flyttfåglar "Ett besök vid Signilskärs ornitologiska station på Åland 10-18 sept. 1936".

Gunnar Svärdson fick med sig ornitologkollegan Ulf Bergström (1907–1970) till Öland för ett unikt pionjärbete under augusti-sep-

tember 1937 och 1938. De hade valt ut Ölands södra udde, som sedan flera årtionden varit omskriven och berömd som en fantastisk rastplats för flyttande vadarfåglar.

Under de här två höstarna, i slutet av 1930-talet, ringmärkte de över 3000 fåglar, vilket är ett imponerande resultat med tanke på den enkla och begränsade utrustning de hade till sitt förfogande.

Gunnar Svärdson 1937. Foto: Ottenby fågelstation

En magisk lördagskväll

Med hjälp av lite fantasi och en dagbok återvänder vi här till de allra första timmarna när en ny era i svensk flyttfågelforskning inleds på Ölands södra udde:

Ulf Bergström på Sälösundet i september 1937. Foto: Carl Fries

Solen har just gått ner lördagen den 14 augusti 1937 och fyrbiträdet Gustaf Mattsson (1897–1972) tänds Långe Jans fotogenlåga. När Lux-lampan nått full styrka lossar han spärren till urverket och låter det tunga lodet i fyrschaktet dra igång lanterninens linssystem. Fyrens två ljusarmar börjar karaktäristiskt svepa ut över Östersjön. Mattsson går ut på fyrens balkong, fyrtio meter över havet och blir stående länge i den ljumma sensommarvinden. Mörkret lägger sin sköna sammetsfilt över Öland.

Långt i norr får han plötsligt se att det blänker till från ett par strålkastare. Det är en lastbil. Den kränger fram längs körvägen, som består av två hjulspår. Färden, mellan Ottenby kungsgård och södra udden, går sakta över kreatursbeten, slitna kalkhällar och soltorkade, brunbrända sjömarker. Transporten är

väntad, men mycket försenad. Den kommer närmast från ångbåtsbryggan i Borgholm. Mattsson går ner för att möta de två unga ornitologerna från Stockholm, Ulf Bergström och Gunnar Svärdson.

Men ingen av de tre huvudpersonerna är ännu medvetna om att de en timme före midnatt kommer att skriva ett nytt kapitel i den svenska ringmärkningens historia. Svärdsons egen dagbok berättar hur det gick till:

“Båten från Stockholm är starkt försenad i Borgholm. Det tar lång tid att få fångstmateriel och proviant för sex veckor stuvade på ett lastbilsflak.

Skall det gå att fånga fåglar för ringmärkning här på Öland på samma sätt som det tydligen gått att fånga vadare i Amerika?

Samma kväll som ringmärkarna anlände till Ottenby knackade fyrbiträdet på med en törnskata. Foto av den återskapade scenen av Stina Andersson

Det är kolsvart när vi kommer till fyren. Vi får logi i en gammal skolsal. Från det öppna fönstret hörs fågelroster. Rödbenor, grönbenor och drillsnäppor kan identifieras. Många andra är tills vidare okända.

Tunga steg hörs i den långa trappan. Fyrbiträdet Mattsson, som vi redan lärt känna, dyker upp i skenet från en fotogenlykta och håller fram högra handen, som hårt kramar en törnskata:

– Ni ville väl kanske ha den här då, säger han lugnt. Att börja på med.

Törnskatan var pigg som en mört, skrek och satte klorna i närmaste finger.

Det var en besynnerlig lokal och tidpunkt för en törnskata, här med havsbruset och vadarrösterna runt omkring.

– Hon flög på fönstret och ville in i köket, var Mattssons hjälpsökande svar på våra ivriga frågor hur han fått fatt på fågeln i det becksvarta mörkret utomhus.

Vi tittade på varann, Ulf Bergström och jag, det här började bra ...

14 augusti 1937”

6 augusti 1945

Under perioden 30 juli – 12 augusti 1945, dagligen klockan 04:00–20:00, studerade Gunnar Svärdson sträcket av främst vadare och mäs-fåglar vid Ölands södra udde. Han menade, utifrån tidigare erfarenheter, att Gustaf Rudebecks upplägg vid Nabben i Falsterbo, att koncentrera sträckstudierna till morgon och förmiddag, inte kunde användas här. “Jag blev också verkligen helt övertygad”, skriver

Ottenby järnvägsstation. Foto: Ottenby fågelstation.

Svärdson i boken *Ölands södra udde – klassisk fågelmark* i kapitlet *Min väg till Ottenby*. Han fick nämligen uppleva fantastiskt fina vadarsträck under eftermiddagar och kvällar.

”Jag unnade mig knappast några raster och fick min mat nedburen till udden. Men när Gustaf Danielsson ville ha min hjälp att med bräder markera platsen för det kommande bygget av fågelstationen, då släppte jag för en stund kikaren. Det var en enkel ceremoni där vi gick och stegade och mätte. Men den var full av glädje och förväntan inför framtiden.”

Gunnar Svärdson hade familjen med sig till udden dessa två semesterveckor och förmodligen var de inkvarterade, i det stora vindsutrymmet ovanpå fyrmästarbostaden.

”Den 6 augusti frågade jag fyrvaktare Gustaf Mattsson om det varit något nytt på radion kl. 8. Nja, sade han, dom hade bombat en stad i Japan. Visst förstört hela staden med en ny sorts bomb. Det skulle vara förmätet av mig att säga att jag blev fullt medveten om att världen hade förändrats den morgonen. För mig var det just då viktigare att, efter några dimbankar på natten, trädgården var full av småfågel.”

En dagbok invigs

14 juli 1946 välver sig söndagshimlen blå över södra Öland. En måttlig nordlig vind blåser över Stora Alvaret, medan den snabbt värms upp av solen. Kvart över elva på förmiddagen, ett par minuter försenad, stannar en av Ölands Järnvägars rälsbussar vid slutstationen i norra delen av Näsby. En reslig man i 30-årsåldern, med karaktäristisk profil och

ljust, bakåtkammat och lite lockigt hår, stiger av tåget. Mannen, Gunnar Svärdson, tänder en cigarett och kisar upp mot järnvägsstationens skylt ”OTTENBY”. I väntan på en avtalad transport till udden, tänker han kanske på sitt första besök, då han och en kamrat cyklade från Stockholm till södra Öland i juni 1932. Eller på sin programförklaring i *Sveriges Natur* våren 1943, att en fågelstation borde grundas på Ölands södra udde! Eller var det så att Ottenby fågelstation redan hade börjat gro höstarna 1937–1938, men att andra världskriget kom emellan?

Under vinterhalvåret 1945–1946 byggs så äntligen fågelstationen och den 14 juli 1946 sker en stillsam och enkel start i arbetets tecken. Gunnar Svärdson skriver, för 80 år sedan, i det första dagboksbladet på Ottenby fågelstation:

”Anlande till stationen kl. 12:30.

Vädret: NNO-lig vind, 5–6 m/sek. Nästan klart hela dagen, mycket varmt.

Rastande fåglar:

Vid udden minst 30 grönbenor, 10 rödbenor samt

enstaka ad. kärrsnäppor och st. strandpipare. Strandskator runt udden ett 15-tal, många på ängarna, ett par iaktogs med ej flygga ungar.

Ca 20 fiskmåsar, nästan bara ad. samt 10 skratmåsar, därav endast en juvenil. Silltrut några sedda, en havstrut.

Tärnor, fisk- och silver- runt udden. Kentsk hörd. 1 ex av skrån- flög runt udden.

Sträckande fåglar:

Strandskator mot VSV på e.m. och fram till kl. 20:00 i flera flockar, sammanlagt cirka 100 ex. Storspov, minst 10 sedda på sträck.

Fyrvaktaren Mattsson visade mig två bon av svärta.”

Bakom texten: Göran Andersson

Bor: Mellby, sydöstra Öland

Sysselsättning: fullt sysselsatt pensionär

En fågelupplevelse du inte kan glömma:

3 maj 1967 böjer jag mig ner över en lustig liten gynnare i ett av fångstnäten i trädgården. Den stirrar på mig med en sur min, förstärkt av ilska ögonbrynsstreck och en kungsfågelliknande utskällning.

En sån fågel hade jag tidigare knappt noterat ens på en plansch i Europas fåglar, men medan jag gick in till vår ringmärkmentor Janne Jönsson och ”Tibro-Janne” Gustafsson, insåg jag ändå att det måste vara en brandkronad kungsfågel. Senare under fm fångades ytterligare en ”BK” på ”Klippe”!

Södra Midsjöbanken får förbättrat skydd

Text: Kjell Larsson

Det är mycket glädjande att regeringen den 11 december 2025 fattat beslutet att genom en gränjustering införliva Södra Midsjöbanken i det nuvarande Natura 2000-området "Hoburgs bank och Midsjöbankarna". Beslutet innebär att det hotade övervintrande beståndet av alfågel samt tobisgrissla, det vill säga två arter som vintertid främst förekommer på utsjöbankar, förhoppningsvis får bättre långsiktiga överlevnadsmöjligheter. Beslutet är även positivt för den hotade Östersjötummlaren.

Ett hot som dock inte regleras i regeringsbeslutet är utsläpp från den intensiva fartygstrafiken direkt norr om Södra Midsjöbanken. En hel del fartygstrafik passerar i dagsläget även över Södra Midsjöbankens grundområden. Vi vet att utsläpp av petroleumoljor från fartyg har minskat i Östersjön men också att utsläpp av olika typer av kemikalier från kemikalietankfartyg har ökat. Även till volymen mindre utsläpp kan döda mycket stora antal övervintrande fåglar. Nuvarande regelverk gällande utsläpp av kemikalier från kemikalietankfartyg är tyvärr alltför tillåtande vilket innebär att det idag är svårt att hindra kemikalietankfartyg från att genomföra tankrengöringar i Natura 2000-områden belägna utanför territorialvattengränsen. Ett nästa steg för att förbättra skyddet av Södra Midsjöbanken är att införa ett så kallat "Area to be avoided", det vill säga ett område som sjöfarten rekommenderas att undvika, för den del som nu införlivats i det större Natura 2000-området "Hoburgs bank och Midsjöbankarna". De centrala delarna av Hoburgs bank och Norra Midsjöbanken är idag redan klassade som "Areas to be avoided" av FN:s internationella sjöfartsorganisation IMO.

Bakom texten: Kjell Larsson
Bor: Gotland
Sysselsättning: Professor emeritus, Sjöfartshögskolan Linnéuniversitetet

Mer att läsa:

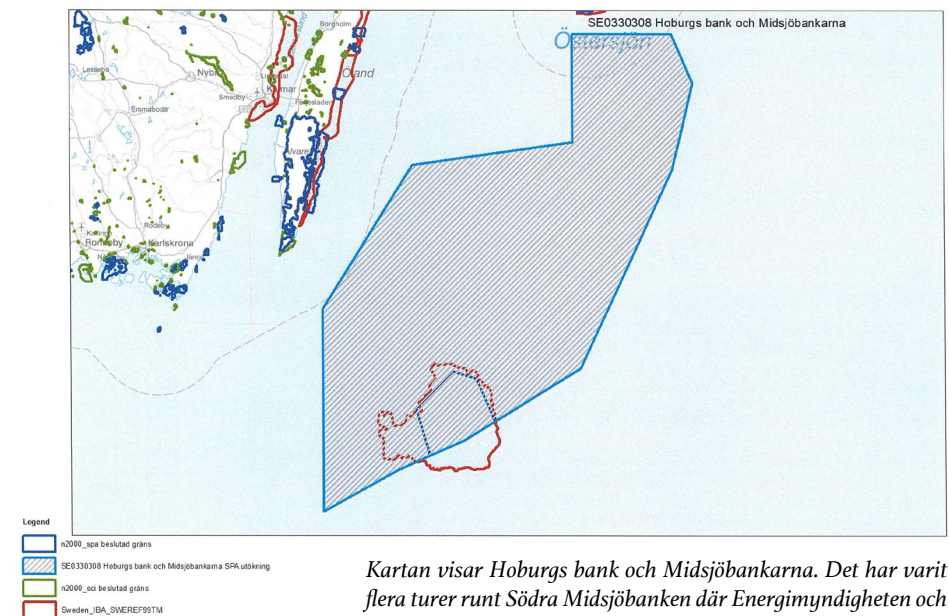
Krabbe, N. Langlet, D. Larsson, K. 2025. Sjöfart i skyddade marina områden: fartygstrafikens omfattning och rättsliga förutsättningar för att minska miljöpåverkan. Rapport nr 2025:4, Havsmiljöinstitutet. <https://www.havsmiljoinstitutet.se/publikationer>

Larsson, K. 2025. Effekter av utsläpp av vegetabiliska oljor och andra biobaserade oljor och bränslen från tankfartyg på marint liv. Rapport nr 2025:2, Havsmiljöinstitutet. <https://www.havsmiljoinstitutet.se/publikationer>

Larsson, K., Carlson, U. and Stålnacke, E. 2025. Recurrent discharges of non-petroleum substances from chemical tankers in Swedish marine Natura 2000 sites are against the aims of EU Directives. *Ambio* 54: 839–849. <https://doi.org/10.1007/s13280-024-02103-7>

En betydande andel av Europas alfågelpopulation övervintrar runt Södra Midsjöbanken. Här har ett par hittat till Ölands södra udde. Foto: Magnus Renmyr

Kartan visar Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Det har varit flera turer runt Södra Midsjöbanken där Energimyndigheten och Naturvårdsverket haft olika intressen. I december 2025 beslutade regeringen att den sista tårtbiten, Södra Midsjöbanken (röd markering), ska fogas samman med det intilliggande Natura 2000-området.

Karta: Klimat- och näringslivsdepartementet

Härfågelhäckning på Öland - nya möjligheter?

Intervju med Ieva Mardega, av Gabriel Säll

I flera år arbetade Ieva Mardega med häckande härfåglar i Lettland, där arten har en gynsam utveckling. Idag bor hon tillsammans med Håkan Örtman på östra Öland. I vår hoppas hon att några av Baltikums härfåglar tar klivet över Östersjön. Tillsammans har Ieva och Håkan förberett en överraskning som kanske kan få fler härfåglar att vilja stanna kvar.

En härfågel kommer insträckande mot Öland. Fångad på bild av Mattias Ullman

“Ieva, jag har en härfågel, kom så fort du kan!”

Det var en vanlig avslagen juniförmiddag i fjol som Håkan Örtman var ute på en av sina sedvanliga turer när en härfågel kom bågande över huvudet. Sambon Ieva Mardega var upptagen med inventeringsjobb och kunde först anlända flera timmar senare. Trots att härfågeln inte syntes till sedan telefonsamtalet dröjde det inte lång tid förrän den visade sig för henne också.

Nästa dag var Ieva Mardega och Håkan Örtman tillbaka på samma plats tidigt på morgonen. Skulle härfågeln vara kvar även idag? Det var den. Och den dök upp på samma ställe med jämna mellanrum. I en av de sekundsabba observationerna innan fågeln hann försvinna utom synhåll, fick paret en känsla av att något speciellt stack ut den här gången. Kom den inte flygande med något i näbben?

Håkan Örtman scroller i sin telefon.

– Jag ska ha det uppskrivet här någonstans.

Efter en stund hittar han det: var femte minut kom härfågeln flygande, i genomsnitt.

– Det tog faktiskt bara ett par dagar att hitta boet, berättar Ieva Mardega.

– Eller, vi lyckades aldrig se ungarna eftersom boplatsen var placerad inne i ett stort stenröse. Men båda föräldrarna kom med matleveranser i stort sett hela tiden, så det måste varit flera ungar.

Efter att ha hittat boplatsen valde Ieva och Håkan att dra sig undan för att inte störa. På Öland döljs observationer av härfågel norr om Karl den X:s mur på Artportalen under häckningstid för att skydda arten. Ingen vet säkert hur vanlig förekomsten är, men lyckad reproduktion har förekommit sporadiskt på Öland åtminstone sedan 1974 (se *Calidris* 1994:2, s. 53). I den nytgivna upplagan av *Fåglarna i Sverige - antal och förekomst*, uppskattas omkring tre par härfåglar häcka i Sverige idag. Gotland, Skåne och Öland tillhör de bäst lämpade landskapen.

Ieva Mardega och Håkan Örtman. Foto: Gabriel Säll

Erfarenhet från andra sidan Östersjön

Ieva flyttade till Öland 2022. Landet hon lämnade bakom sig var Lettland och där arbetade hon i många år med att inventera och övervaka härfåglar.

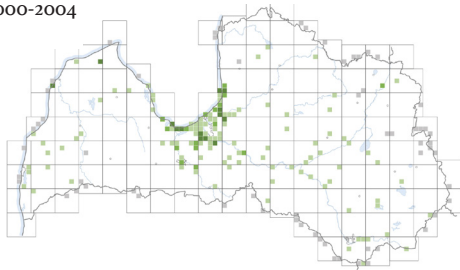
– Efter Sovjet öppnades en militärbas upp utanför Riga, inte långt från där jag bodde. Det var sandhedar och tallskog, perfekta härfågelmarker.

Området kom senare att göras om till ett skyddat Natura-2000 område och även om den militära verksamheten har fortsatt så blev det möjligt att studera naturen och fågellivet på ett nytt sätt.

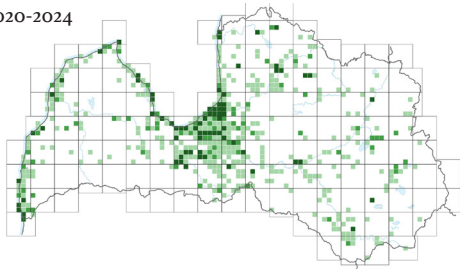
– Jag jobbade för Försvarsmakten i Lettland, med att övervaka naturvärden i militära områden. Så jag genomförde både inventeringar och olika åtgärder för att främja skyddade arter.

Området runt Riga har högst koncentration av härfåglar i Lettland. Men även längs kusten påträffas regelbundet häckande par. I den senaste nationella uppskattningen som gjorts av LOB, Lettlands Ornitologiska förening, har utvecklingstrenden för härfågel bedömts som

2000-2004

2020-2024

Kartorna visar att härfågelhäckningar ökar betydligt under senare delen av 2000-talet i Lettland. Illustration: Lettlands Ornitologiska förening (LOB)

mycket positiv. Från 135 möjliga häckande par i början av 2000-talet, till 519 möjliga par, under 2020–2024. En liten reservation lägger Ieva in, eftersom inventeringarna blivit bättre med åren.

Varför det går så bra för härfågeln i Baltikum vill Ieva inte spekulera i. Det enda som uppges av LOB är att ett varmare klimat troligtvis gynnar den värmeälskande fågeln.

– Men förutsättningarna för den är bra i Baltikum. Det är ett område med mycket sandig mark där fågeln har lätt att hitta föda genom att plocka med sin smala långa näbb. Är jorden för kompakt blir det inte lika enkelt. Sedan finns det gott om mullvadssyrsor, som härfågeln tycker om.

Vilken livsmiljö föredrar härfåglar?

– Det lustiga är att man ser dem ganska ofta i trädgårdar. Det är lite annorlunda i Lettland än här, för det är vanligare att man som privatperson har mer odlingar hemma på tomten. När man har trädgårdsland så gräver man ofta i jorden och bearbetar den så att marken inte blir lika kompakt. Det gillar härfågeln. Men även i naturliga miljöer där marken är mindre fast ses de ofta.

Hur tänker du kring förutsättningarna här?

– Norra Öland borde vara bra. Det påminner en hel del om Lettland, med sand och tallskog intill kusten. Små sommarstugeområden med trädgårdsland på nordöstra ön borde vara bra.

Men även på södra Öland finns goda förutsättningar anser Ieva, något som också bekräftas av konstaterade häckningar. Öppna områden med ett tillräckligt tjockt jordlager, gärna i närheten av en dunge, med murar och stenrösen utgör lovande härfågelmarker. Frågan är bara om mullvadssyrsorna är för sällsynta, och om temperaturen ändå är lite för sval när fåglarna anländer på våren.

– Det kan också vara så att de faktiskt häckar

Härfågeln föredrar sandig mark, något det är gott om i Lettland. Här har en individ hittat något som påminner om sand eller grus på Öland. Foto: Markus Tallroth

här lite oftare än vad vi tror. Det är verkligen inte lätt att hitta dem. De är otroligt skickliga på att hålla sig undan. Trots att vi lokaliserade boplatser förra året så var det väldigt svårt att få syn på dem innan de plötsligt satt där utanför ingången med mat i näbben igen.

Specialdesignade härfågelholkar

När Ieva Mardega jobbade på militärområdet utanför Riga var en av uppgifterna att sätta upp härfågelholkar - boplatser som blev mycket populära. Redan inom ett par år började härfåglar flytta in. Även om arten kan häcka i alla möjliga sorters håligheter och inte sällan drar sig för att flytta in i starholkar, så är härfågelholkar något speciellt.

– Holken behöver komma upp från marken, men helst inte fästas på ett träd. I Lettland har vi haft en hel del problem med mård och därför har vi försökt hitta en form som minimerar predationsrisken.

Resultatet är en holk på två ben som pålas ner i marken. Dessutom fungerar en S-formad ingång som en hinderbana där mården stängs ute medan härfågeln kan trixa sig förbi. Holken är av en långsmal modell som förutom sin speciella högsäkerhetsklassade ingång, även

har en öppningsbar lucka på bakre kortsidan. Här öppnas holken så att de som jobbar med att övervakar härfågeln ska kunna följa upp häckningsresultatet och ringmärka ungar.

Holkarna är mycket uppskattade av härfågeln i Lettland, då boendet både är rymligt och säkert. På www.simbaro.lv finns ritningar på härfågelholkar för den som vill bygga en egen! Foto: Ieva Mardega

Härfågelholkar kommer upp på Öland

Jämsides med att tälja träfåglar i sin verkstad har Håkan Örtman under vintern även börjat bygga härfågelholkar efter lettisk modell. Den första har redan ställts ut men fler är på väg upp.

– I Lettland har vi sett att härfåglar gärna byter bopplats mellan olika år. Kanske för att inte avslöja sig för mycket, eller så beror det på att boet blir ganska skitigt redan efter en säsong med ungar, konstaterar Ieva och skrattar.

Men holkarna är inte bara populära bland härfåglar och Ieva och Håkan är nyfikna på att se vem som hittar till dem först. Den här modellen vet de att både talgoxe, rödstjärt, stenskvätta, stare, ekorre och till och med blåkråka har hittat till. Fungerar holkarna för härfåglar i Lettland så tror Ieva och Håkan att det borde gå även på Öland, bara en härfågel har turen att glida förbi.

Vad hoppas ni få ut av holkprojektet?

– Får vi härfåglar att häcka i holkarna är det lätt att kontrollera hur många ägg som läggs och hur många ungar som blir flygfärdiga. I Lettland såg vi också hur en hona som lyckats med sin häckning, faktiskt valde att fortsätta med en andra kull senare på sommaren. Vi visste inte att det var möjligt innan. Det var verkligen roligt att se!

I intervjun: Ieva Mardega

Bor: Gårdby tillsammans med Håkan Örtman
Sysselsättning: Inventerare på Jakobi Sustainability AB

En fågelupplevelse du inte kan glömma:

Det finns för många... Men en som var häftig var under en linjetaxering i slutet på april utanför Riga. Jag hörde ett jättekonstigt trastläte. Jag hade aldrig hört det tidigare. I en talltopp satt en utfärgad ringtrast. En sällsynt fågel i området. Det var en ny lifer för mig!

Foto: Inese Pilābere

Håkan Örtman har producerat flera holkar i stil med dem Ieva Mardega arbetat med i Lettland. Foto: Gabriel Säll

Härfågelungar från en holk i Lettland. Fotade från holkens öppningsbara kortsida av Ieva Mardega

Inte bara härfåglar är förtjusta i holkarna i Lettland. Vad vågar vi hoppas på för Öland framöver? Foto: Ieva Mardega

Kommer framgången för Ölands ängshökar att hålla i sig?

Text: Clara Lindström

Clara Lindström är ny samordnare för ängshöksprojektet, som numera heter Biologisk mångfald i åkermark på Öland. Under 2025 samlade hon in prover för att undersöka ängshökens hälsotillstånd. *Calidris* har brett om en lägesbild över hur arten mår idag och vad hon tror om ängshökspopulationens förutsättningar framöver.

På Öland har vi arbetat för att stärka den svenska ängshökspopulationen genom att lokalisera och skydda häckplatser i jordbruksmark inom projektet *Biologisk mångfald i åkermark på Öland sedan 2013*. Insatserna har lett till att fler ängshökspår lyckats få ut flygga ungar. Bland annat var 2025 ett rekordår med över 100 flygga ungar, vilket är mycket glädjande. Samtidigt innebär framtiden nya utmaningar för en art som i hög grad blivit beroende av människans aktiva insatser för att överleva.

I ett varmare klimat förväntas sjukdomar bli vanligare, särskilt de som orsakas av mikroorganismer. Högre temperaturer gynnar både smittämnen och deras spridare genom ökad överlevnad och snabbare förökning. Smitta kan spridas via födan, så kallade *födoburna patogener*, eller via *vektorer*, det vill säga organismer som överför smittämnen eller parasiter mellan värdar. Hos ängshöken rör det sig främst om blodsugande insekter,

som myggor och knott, vilka kan sprida fågel malaria. Dessa typer av infektioner kan orsaka allt från viktminskning, mag- och tarmproblem och uttorkning, till infarkter, blodförgiftning, organskador, neurologiska besvär, och i värsta fall död.

Sjukdomar riskerar därmed att bli ytterligare en belastning för en redan sårbar population. I mitt examensarbete och genom vårt ängshöksprojekt har jag därför undersökt om arten bär på blodparasiter eller födoburna smittämnen och studerat om detta orsakar sjukdom. Jag har även undersökt om fåglarna kan vara smittbärare utan att uppvisa symptom.

I mina studier har jag letat efter förekomsten av parasiter och analyserat huruvida smittämnen varierar mellan olika häckningsmiljöer. Jag har också studerat om detta kan påverka ängshökens häckningsframgång, överlevnad och kondition. Att identifiera sådana risker i

Clara Lindström och Frank Osterberg med en ringmärkt ängshöksunge 2025. Foto: Gabriel Säll

ett tidigt skede är avgörande för att bedöma artens framtida sårbarhet och utveckla förebyggande åtgärder.

För att undersöka sjukdomar hos ängshöken samlade jag under häckningssäsongen 2025 in blod- och kloakprover samt spybollar och bytesrester från häckande par och deras ungar. Totalt provtogs 81 ungar i samband med ringmärkning i samarbete med Ottenby fågelstation. Blodproverna analyserades därefter vid Lunds universitet för att upptäcka malaria-parasiter, medan kloakproverna analyserades vid Mikrobiologen på Länssjukhuset i Kalmar för att identifiera födoburna smittämnen.

Så mår ängshöken idag

Eftersom vårt projekt följer varje unge och häckande par i detalj kunde provsvaren kombineras med observationsdata och ge en helhetsbild av om, och även hur, infektionssjukdomar påverkar ängshöken som art.

Mina studier visar sammanlagt att ängshöken i dagsläget inte tycks vara särskilt drabbad av de sjukdomar som undersökts. Även när olika smittämnen förekommer verkar de inte påverka fåglarnas häckningsframgång, överlevnad eller kondition. Särskilt tydligt är att inga malaria-parasiter kunde påvisas. Däremot bär fåglarna på en rad bakterier i mag- och tarmkanalen, men främst sådana som normalt finns i omgivningen, som i jord och vatten, men också bakterier de får i sig via födan. Hos friska individer märks detta oftast inte alls, men vid stress eller nedsatt kondition kan vissa bakterier få betydelse för fågelns hälsa och chans att överleva.

Valet av häckningsplats tycks inte ha någon större betydelse för vilka sjukdomar och potentiella patogener fåglarna bär på. Däremot påverkar födovallet mängden bakterier och andelen antibiotikaresistenta varianter; individer som främst tar små däggdjur bär generellt fler sådana bakterier än de som mest jagar fåglar. Trots detta verkar

Juvenil ängshök. Foto: Daniel Steen

Juvenil ängshök. Foto: Magnus Renmyr

ungarna klara sig lika bra, där deras chans att bli flygga inte påverkas märkbart av födan de får. I stället är det andra välkända faktorer som påverkar artens överlevnadsmöjligheter, så som predation från räv, grävling men också duvhök, samt risken att bon förstörs vid skörd om de inte skyddas.

Betydelse för kommande generationer

Studiens resultat visar en trygg nulägesbild för arten, men innebär inte att framtiden på något sätt är säkrad. I dag tycks infektionssjukdomar spela en liten roll, men i ett förändrat klimat och landskap kan förutsättningarna snabbt skifta. Min förhoppning är att studiens resultat kommer vara användbar i jämförelse med kommande studier om hur infektionssjukdomar kan påverka vår lilla svenska ängshökspopulation. Fortsatt uppföljning är avgörande, både för att vi ska kunna upptäcka nya hot i tid men också för att förstå hur vi bäst ska kunna hjälpa arten på sikt.

Bakom texten: Clara Lindström

Bor: Kalmar

Sysselsättning: Bevarandebiolog och nytillträdd huvudsamordnare för projekt Biologisk mångfald i åkermark på Öland

En fågelupplevelse du inte kan glömma

2023 blev jag aktivt en del av ängshöksprojektet. Strax innan midsommar var det dags att sätta sändare på fyra hanar. Vid slutet av första dagen hade vi lyckats fånga in två av dem och när den sista fått sändaren påmonterad var det dags att släppa tillbaka honom i det fria. Jag fick äran, och att hålla en vuxen ängshök med klargula ögon som betraktar en är en upplevelse som är helt unik av sitt slag.

Under april publiceras Clara Lindströms studie "Recovery at risk? The role of infectious pathogens in condition, survival and breeding success in farmland-nesting Montagu's harriers (Circus pygargus)". Den går att hitta genom att söka på titeln på Lunds universitets LUP Student Papers.

Detta är projekt Biologisk mångfald i åkermark på Öland

När landskapet förändrats och naturliga häckningsmiljöer försvunnit eller försämrats har ängshöken tvingats överge sina traditionella häckningsmarker. Ängshöken häckar idag huvudsakligen i odlingslandskapet på Öland, där bon riskerar att förstöras i samband med skörd. Följden har blivit många misslyckade häckningar och en osäker långsiktig framtid för arten. I det här projektet arbetar vi därför varje år med att lokalisera häckningar och skydda bon i samarbete med berörda lantbrukare. Tack vare detta arbete får allt fler ungar chansen att bli flygga.

Så hjälper du till att skydda ängshöken

Vill du medverka som volontär i projektet så gör du det i den omfattning som passar dig under häckningsperioden maj till augusti. Om du har turen att ett par ängshökar slår sig ner i ditt närområde så är det värt mycket för oss om du vill hjälpa till att övervaka häckningen. Varje insats gör skillnad för ängshökens bevarande!

Vi skyddar ängshöken genom att:

- Lokalisera häckande par och rapportera observationer på Artportalen
- Sätta upp stängsel runt fåglarnas bon på marken
- Följa upp kända häckningar och räkna antalet flygga ungar

Inför säsongen hålls ett kort uppstartsmöte (kring helgen vecka 20) där vi går igenom planering, nyheter och ansvarsområden. Oftast avslutar vi mötet med en gemensam ängshöksexkursion. Runt vecka 21 inleds fältarbetet på allvar och det är här som du verkligen kan bidra genom att hitta ruvande ängshökshonor innan första slättern. Därefter sker fältinsatser löpande under säsongen när behov uppstår. Dialog sker när något händer i närheten av ditt område. Under hösten kommer en utställning om projektet visas på naturum Trollskogen på Öland.

Inför säsongen 2026 söker vi i första hand dig som kan engagera dig inom Borgholms kommun där vi har färre volontärer för tillfället, men alla är mer än välkomna att höra av sig!

Projektet är ett samarbete mellan Länsstyrelsen Kalmar län, BirdLife Sverige, LRF och lantbrukare samt medfinansieras av Europeiska Unionen.

Kontaktuppgifter

Clara Lindström

070-5147100

clara.lindstrom1@gmail.com

Foto: Jonas Waldenström

SKÅDARSKOLAN

Ett samarbete mellan ÖOF, naturum Ottenby och BirdLife Sverige.
Alltid gratis. Anmäl dig till naturum@ottenby.se!

Program 2026

Mer info på naturumottenby.se

<i>Introduktion till fågelskådning</i>	11 april, kl. 10-12, vid naturum Ottenby
<i>Sångfåglar</i>	30 maj kl. 08-10, Södra lundparkeringen
<i>Nattfåglar</i>	5 juni, Borgs by, mer info snart!
<i>Vadare</i>	30 juli, kl. 17-19, Seby läge
<i>Rovfåglar</i>	12 sept. kl. 10-12, Södra lundparkeringen
<i>Sträck och rariteter</i>	10 oktober, kl. 09-11, vid naturum Ottenby
<i>Vinterfåglar</i>	5 decemer kl. 13-15, vid naturum Ottenby

Cykelskådarens väg till nya upplevelser

Text: Robert Lager

Foto: Gabriel Säll

I jämförelse med att kika fram bakom ratten öppnar fågelskådningen från en sadel nya möjligheter. Hörseln hjälper till att ringa in olika arter under resans gång och tempot gör det möjligt att uppmärksamma fåglar med en helt annan precision. Robert Lager återupptäcker en fascination för cykelskådning.

Jag är nykär. Föremålet för detta lyckorus är måhända banalt, för det handlar inte om en medmänniska, utan en cykel. Att cykla är härligt! Att cykla och samtidigt fågel- och naturskåda är himmelriket.

Det är inte så att jag är total nybörjare på cykel. Tvärtom. Hela min initieringsrit till fågelskåderiet skedde till mycket stora delar per velociped. I princip var och varannan helg från vår till höst, bar det av på exkursioner med en metallicblå ungdomsmodell med tre växlar i de bergslagsmarker jag växte upp i. Det var turer till orrmyrar och tjäderhällar, uggleyssningar, holkinventeringar och nötkråkegömslen som besöktes. Därefter följde ett vuxenliv med gamla ärvda cyklar från 1940- och 1950-talen. Ballongdäck och skönt bakåtvinklade styren. Förvisso robusta och slitstarka, men tunga och inte att tänka på för att lyfta över Stora Alvarets många murar med en och annan gångstätta, mer eller min-

dre gisten. Men så en dag i fjol dök Starren upp som en skänk från ovan. Starren är en mattsvart modern så kallad hybridcykel med halvfeta däck, dämpad framgaffel och rakt styre. Aldrig tidigare i mitt liv har jag ägt en så pass mångsidig och framför allt, ganska lätt och smidig cykel. Som jag gladdes åt detta!

En odysse i obanad terräng

Bland det första jag gjorde var att cykla hemifrån Stora Brunneby till jobbet i Mörbylånga. På hemvägen kände jag för att ta omvägen via byarna Kalkstad och Lenstad i norr, för att därifrån snirkla mig sydost igen, längs den nästintill helt igenväxta gamla banval-len mot Torp i Gårdby socken. För mer än ett kvarts sekel sedan hade jag - vid ett fynd av en småfläckig sumphöna som visslade i Södra utmossen - träffat Anders Lundquist, som berättade att han just cyklat denna sträcka från sitt hem i Gårdby för att ta sig till lokalen. Det slog uppenbarligen an en ton och en längtan i

Med cykeln får ens närområde nya möjligheter. Att gå ner till Stora Ören från Södra Kvinneby tar lång tid. Men på cykeln tar det inte många minuter ner till sjön.

En dag efter jobbet blev det en omväg hem. I slutet på året hade cykelskådningen utvecklats till 205 eko-kryss.

mitt då rätt färsk ölandshjärta. Jag har aldrig riktigt kunnat släppa tanken på att en gång cykla just där. Men med mina gamla hojar som nu står mer eller mindre permanent terminala så hade dylika äventyr aldrig blivit av. Nu blev det alltså gjort och jag insåg plötsligt den stora fördelen med att ha ett lågväxelregister att spela med, då svårforcerad terräng skall angripas. Även den dämpade framgaffeln och det raka styret gav aha-upplevelser för en modern cykelnovis som undertecknad. Det underlättar verkligen manöverförmågan då stenar, grenar och andra plötsligt uppdykande hinder skall undvikas eller passeras över.

På hemresan fick jag erfara vad det innebär att varken ha med sig lagningslappar eller cykelpump ut i den öländska terrängen. Efter en punktering i en fårhage vid Torp tvingades jag leda cykeln en kilometer genom hässlarna till Gårdbyvägen där jag hade turen att få bli upplöckad av min son.

Dagen efter denna tur påminde även rumpan om att den medföljande supersmala sadeln inte var något för mina skinkor. Jag gick ut i förrådet och fick till slut rotat fram en vacker holländsk lädersadel med klassisk form och fjädrar under, som jag köpte någon gång på 1990-talet. Raskt monterades den på och gjorde verkligen skillnad!

Lejonparten av de mil jag cyklat sedan premiärturen har utgått från hemmet i allt större omkretsar. Det gör att de kvalificerar mig som eko-skådare enligt de mest fundamentalistiska kryssreglerna för denna gren av fågelskådning. Då får inget annat än den egna muskelkraften användas för att söka upp fågelarter till den så kallade eko-listan. Fenomenet är på intet sätt nytt, men fick ett uppsving för ett 10-tal år sedan då en grupp för ändamålet skapades på en av de sociala medieplattformarna. 172 "eko-kryss" samlade jag ihop under mina första tre månader.

Den extrema cykelskådaren

En av de mer extrema utövarna och topplisteplacerade skådarna på denna lista är Niklas Holmström. I december 2024 sade han upp sig från sitt 20-åriga arbete för en bank. Gott och väl fyllda de 60, gav han sig ut på vägarna med en lättviktscykel i slutet av mars 2025. Resan gick först till Västmanlands och Upplands uggle- och hackspettskogar för att sedan fortsätta via Närke, Värmland, Bohuslän ner till Halland. Övernattningar skedde under bar himmel, ömsom i tält eller vindskydd och ibland hos vänner och på enstaka hotell.

Niklas Holmström i Ottenby. Foto: privat

Efter Halland rundade Niklas Holmström Skåne och via Blekinge vevade han sig upp till Revsudden i Kalmarsund. Det hade blivit de första dagarna i maj och allt hade gått plan enligt. Men hur komma över till fåglarnas Öland utan att rucka på de omutliga eko-reglerna? Jo, man kontaktar Göran Ekström som kom till undsättning med sin plasteka till Revsudden så att Niklas helt sonika kunde ro över med sin cykel till Stora Rör!

När jag träffade Niklas Holmström vid Stenåsbadet den 22 maj hade han cyklat 182 mil bara på Öland under de senaste tre veckorna! Han hade då passerat 13 landskap och sovit 20 nätter i tält, 11 i vindskydd och 22 under bar himmel sedan årsskiftet. Vidare hade han endast haft två punkteringar och två fästingar. Innan kalenderåret senare skulle komma att avrundas nådde han ofattbara 300 kryss och hade då cyklat bisarra 1700 mil runtom en stor del av landet!

Återtåget från Öland blev på sätt och vis mer dramatiskt än roddöverfarten. Niklas hade nämligen bespats sig på att cykla över bron. Eftersom det är förbjudet, skedde det i skydd av mörkret, klockan 02:00 den 28:e maj. Iklädd reflexväst och utrustad med dubbla fram och baklysen begav han sig ut i natten, mot ett väntande lågtryck med regn på andra sidan Ölandsbron. Överfarten tog 25 minuter. Men redan efter halva sträckan började en diskret körande bil förfölja honom, som först vid Svinöavfarten blinkade till med blåljuset – polisen! Detta med sitt "Big Green Year" hade Niklas övat på att berätta, om en slik situation skulle uppstå. Efter ett obligatoriskt förmaningstal övergick poliserna till att ställa nyfikna frågor om projektet. Tjänstemännen hade imponerats över hans fart upp på högbrodeln. Niklas berättade glatt om hans hittills uppnådda mål och antal kryss, gränslade sin höj och köttade vidare de 20 milen som återstod till Västervik, i konstant regn för att kryssa av den på orten långstannande prakt-ejdern. Sedan tog han in på sitt förbokade boende och sov 10 timmar i ett sträck.

Den lugnare modellen

Göran Andersson är en helt annan typ av cyklande fågelskådare. Som nyinflyttad öläning år 2005 hade han inte någon bil. Från bostaden i Södra Möckleby blev det därför till stora delar med cykeln han utforskade ön. Till Ottenby kungsgård gick emellertid bussen ett par gånger om dagen och han tog sig dit året om med cykeln hängande där bak. Men många mil avverkades också ner till Ottenby fågelstation hela vägen hemifrån

ytterdörren, där Göran Andersson under ett antal år fungerade som en slags fågelskådande "hustomte" och bibliotekarie.

Sedan han flyttat till Mellby på sydöstra Öland år 2016, blev det en ny typ av cykling, med dagliga turer ut på Mellby ör under sträckperioderna. Göran Andersson liknar den cykelburna fågelskådningen med spänningen i att sträckskåda: "Vi vet inte vad som kommer att hända under den närmaste minuten. Under den korta tidsrymden, även om du cyklar lugnt, hinner du förflytta dig mellan reviren och byta biotop."

Cyklandet skapar på ett naturligt sätt en vardagsskådning för Göran. Fåglarna han möter blir till intressanta bekantskaper. "Plötsligt en dag inser du att de accepterar din närvaro. Fåglarna har inlemmat dig i deras värld, tack vare att du har nött på längs din vanliga runda och passerat ungefär vid samma tid på dygnet."

Till skillnad från Niklas som kör en tekniskt avancerad cykel och jagar vikt ner till varje gram, använder sig Göran av en klassisk, stabil damcykel med breda däck och utan växlar, utrustad med stabila cykelkorgar. Eftersom han har optik och stativ i den bakre korgen, är damcykelns låga ram perfekt för snabb av- och påstigning.

Göran Andersson i Mellby. Foto: Anne-Lotta Rolfsdotter

Cykelns väg till tornugglan

En tredje typ av cykelskådare på Öland är Erik "Kocken" Halldén, känd hamburgervärdare och – åtminstone tills han blev trebarnsfar – frenetisk kryssare i raketfart. Eftersom han var körkortslös långt upp till sena 30-årsåldern, var det många eko-kryss som gällde redan från begynnelsen. Efter flytten till Öland blev cykeln perfekt till förskolelämningarna 10 kilometer bort och att på hemvägen kunna upptäcka nya fågellokaler och addera kryss till eko-listan.

Erik Halldén på utflykt. Foto: Terése Karlsson Halldén

Det hände sig då att "någon" noterade en tornuggla på ön, givetvis under sedvanligt hemlighetsmakeri. Detta var senvåren 2020 och då Erik Halldén fick nys om detta, inleddes en furiös nattlig cykelturné runt om i större delen av Mörbylånga kommun. Efter att ha nattat dottern, for han ut i den öländska natten på allt vidlyftigare turer. Iklädd endast mjukist-offlor gränslade han en vanlig enkel, oväxlad gammal damcykel med ett nytt specifikt mål varje natt. Till en början i närområdet runt Mörbylånga, men snart vidgades turerna och gick omsider så långt som till Ottenby i söder, Norra Möckleby i nordost, Stenåsa och Alby i öster och Karlevi och Eriksöre i väster. Han tillbringade till och med någon natt sovande i en av de öländska kvarnarna! Men oftast var han hemma till morgonen för att skjutsa sin dotter till förskolan igen.

Hösten 2022 blev det så till slut officiellt. Kockens tornuggla hade godkänts av rk. Detta tack vare en lågkvalitativ men ändå hörbar ljudinspelning på mobilen som först hade avfärdats som oidentifierbart noise. Se där vad cykelskådning kan göra!

Bakom texten: Robert Lager

Bor: Stora Brunneby

Sysselsättning: Dubbelarbetande

En fågelupplevelse du inte kan glömma:

Massor, men frågan är, om inte den nykläckta, humlestora sydliga kärrensnappeunge som vaktades av sin mor på Gårdstorps alvar i maj 1999, tar priset. Det var en närmast religiös stund i soluppgången nära mittmuren.

5

fågellokaler att upptäcka på cykeln

● Stora Örens fågelskyddsområde. Bra för vidare och ånder, ibland även jorduggla. Tillgänglig före 15 april samt efter 15 juli (cykling delvis utanför stig/väg).

● Tjusby fjärd i Borgholms kommun. Storslagen sällan besökt fågellokal som är besvärlig att nå eftersom vägar-na dit är avstängda, men med cykel swishar du dit lätt och smidigt, såväl västerifrån (norra Tjusby) som norrifrån via Övra och Nedra Sandby, det senare för övrigt på synnerligen trevliga cykelvägar som gjorda för att utforskas.

● Dröstorpsmossen och ödebyn. Karg alvarmiljö som vanligtvis nås till fots från Skarpa Alby, men väljer du cykel går det lika bra att åka hela rundan via mossen och byn ner till Ekelunda. Bitvis knaggligt och svårforcerat, så en mer terrängbetonad cykel är att föredra.

● Kastlösa – Penåsa – Skärlöv tur och retur, är en perfekt försommartur med både skogsarter och chans på svarttärna (lättcyklad).

● Cykelleden norrut från Mörbylånga via Kleva, Sandbergen med valfritt mål såsom Karleviviken, Beijershamn eller glasskiosken vid Haga Parks camping (lättcyklad).

Robbans prylguide till cykelskådaren

Cykel. Idag finns ett rikt utbud av olika typer. Vill du cykla på stigar och delvis obanad terräng bör du dock välja en lättviktscykel med grova däck och lågväxlar. Ellassisterade cyklar gör att du orkar längre och klarar motvind bättre. Samtidigt är de tyngre och du riskerar att drabbas av räckviddsångest. Ett intressant alternativ är en lätt, så kallad grusvägscykel. Kolla även upp vilken körställning som passar dig – på många cyklar kan exempelvis styret bytas mot ett med mer bakåtvinklade ändar så att du får en mer avslappnad och upprätt hållning vilket kan vara bra vid cykelskådning för att ha koll på omgivningen. Tänk också på det där med sadeln som nämndes ovan.

Reparationer. En kompakt liten cykelpump är ett måste. Lagningslappar eller extra cykelslangar i packningen behövs när olyckan med punktering är framme. Jag har själv haft sju punkteringar under 135 mil på Öland. "Bikebirdern" Niklas Holmström har bara haft fyra (4!) punkteringar på 1700 mil. Det är en klar fördel att ha snabbkoppling på hjulaxlarna, så slipper du ha skramlande verktyg med i packningen. Ett par engångshandskar så att du kan hantera en avhoppad kedja i fält är inte fel.

Säkerhet. Givetvis skall din cykel vara utrustad med belysning både fram och bak. Tänk på att det enligt lag inte är tillåtet att ha blinkande ljus. Hjälms är en billig livförsäkring.

Handkikare. Som fågelskådande cyklist är kikare ett måste. Niklas Holmström har valt en mycket lättviktig 8x30 som handkikare. En vettig kompromiss mellan prestanda och format. Jag har oftast haft min trotjänare 7x42 som med sina 900 gram kan upplevas som både tung och stor, men tack vare en extremt kort och avlastande nackrem i neopren funkar den förvånansvärt bra. Det finns olika typer av hjälpmedel för avlastning. En är ett slags hölster som fästs som en omvänd ryggsäck och där kikaren ligger i en ficka med lock mitt på bröstkorgen. Det är en bättre lösning vid just cykling, än de traditionella så kallade avlastningsselelarna som på grund av sin elasticitet ofta får kikaren att hänga för långt ner på magen, inte optimalt då man har en mer eller mindre framåtlutad körställning på cykel. Ingen vill ha en kikare som dunkar mellan magen och styret för varje cykeltramp framåt. Ett tredje alternativ är förstås de riktigt kompakta så kallade pocketkikarna med 20–25 mm objektiv.

Tub. Detta är ett större bekymmer. Niklas Holmström har på sitt "Big Green Year" haft en av marknadens lättviktstubar. Det finns numera ett flertal modeller från olika fabriker som har ett objektiv på runt 40–50 millimeter och ett förstoringsspann från cirka 15 till 45 gånger. Ett kolfiberstativ av resemodell, det vill säga ett stativ som både väger lite och tar liten plats eftersom det är delat i fyra sektioner är att föredra. Själv har jag en 80mm-tub som jag tycker är en vettig kompromiss mellan prestanda och format, men med sina 1,6 kilogram är den givetvis för tung för en 1700-milafärd som Niklas. Mitt stativ är även det i största laget, men då jag bär det på ryggen i en så kallad tubsele, tycker jag att det har fungerat utmärkt för vardagsturer i närområdet.

Det finns alltid något oavsett plånbok. Tänk på att det inte behöver vara en matieralsport – det viktigaste är att du upplever tjusningen med att färdas ljudlöst fram, bara med din muskelkraft och kan känna dofterna och uppleva fågellivet och naturen du passerar.

Fler exkursioner med ÖOF

19 april 8.00 - 10.00 Kapelludden

Vi som vill samåka möts på parkeringen bakom
Träffpunkt Öland 07.20.

Annars 8.00 vid Kapelludden.

Lokalen är fin för både vadare och änder.

11 maj 8.00 - 10.00 Beijershamn

Samling parkeringen vid Beijershamns naturreservat.

En av Ölands bästa lokaler för vadare och dessutom
en intilliggande sumpskog med massor av liv!

16 maj 17.00 - 19.00 Stenåsabadet

Samling vid receptionen på campingen.

Rastande vadare i magiskt kvällsljus.

Vad Ölands fåglar behöver

3

experter föreslår vilka åtgärder som har betydelse

Storspovspulli, fotad under inventering av Gabriel Säll

Öland är en fantastisk plats för fåglar. Samtidigt minskar många arter. Frågan är vad som behöver göras för att skapa bättre förutsättningar för morgondagens fågelsamhällen.

För att öka kunskapen och våra tankar kring detta har *Calidris* formulerat tre frågor som skickats till fågel- och naturvårdsexperter. Här publicerar vi deras svar.

Lotta Berg, styrelseledamot och tidigare ordförande i BirdLife Sverige, medlem i Ottenbykommittén, och mycket annat.

Vilken åtgärd bedömer du som särskilt viktig för att gynna fågellivet på Öland framöver?

Jag tror att återställandet av relativt naturliga och normala vattenflöden på strandängarna är avgörande för många fågelarter, inte minst olika vadare.

Varför är åtgärden viktig?

Vatten är livgivande på många sätt: vatten är en förutsättning för växtlighet och många sorters småkryp som både rastande och häckande fåglar behöver. Vatten som hålls kvar i markerna - i synnerhet i öppna landskap där hälleberget nästan går i dagen - gör det möjligt för våtmarksfåglar att häcka och föda upp sina ungar med god tillgång till föda och skydd. Vattensamlingar och våtmarker som tillåts variera i mängd och djup över året ger fåglarna mycket bättre chanser, helt enkelt. Vatten som finns kvar efter midsommar ger också bete till nötkreatur och får, vilket gynnar den biologiska mångfalden på delar av de öländska strandängarna efter att fåglarna har häckat.

Vilka förutsättningar behöver finnas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Kunskap om fåglar och om biologisk mångfald är viktigt, liksom förståelse för de lokala hydrologiska förutsättningarna så att de åtgärder som vidtas ger goda resultat.

Man behöver helt enkelt förstå hur dessa strandängar har fungerat, och skulle kunna fungera i framtiden. Intresserade och motiverade markägare är givetvis superviktigt om det ska bli "verkstad" av det hela. En annan förutsättning kan vara att det finns ekonomiska medel att skjuta till, eftersom vissa återställandeåtgärder kräver en del pengar. Men på det stora hela handlar det väldigt mycket om kommunikation, för den här typen av åtgärder ska inte göras enbart för fåglarnas skull, utan för den biologiska mångfalden och även för oss människor.

Michael Tholin, Länsstyrelsen i Kalmar, förvaltning av skyddade områden.

Vilken åtgärd bedömer du som särskilt viktig för att gynna fågellivet på Öland framöver?

Utökad jakt på predatorer i viktiga häckområden för vadarfåglar.

Varför är åtgärden viktig?

Öland hyser unikt goda förutsättningar för ett myllrande fågelliv med sina förhållandevis gigantiska arealer öppna betade strandängar och alvar med fina häckmiljöer för vadare och andra våtmarksanknutna fåglar. Men trots till synes goda förutsättningar fortsätter vadarfåglarna att minska.

Givetvis är det många faktorer som påverkar, men på senare år har det blivit allt tydligare att grundproblemet är låg föryngring på grund av för hög predation på ägg och ungar. För att upprätthålla en stabil population av en vadare (rödspov) har det uppskattats att varje par behöver få ut ungefär 0,6 flygga ungar per år. Kläckframgångsstudier på Öland har visat att nivån för det mesta ligger betydligt lägre än så.

Historiskt har generalistiska predatorer som räv, grävling och kråkfågel hållits efter av mer intensiv jakt, men de tycks även gynnas av dagens markanvändning i jordbrukslandskapet och kanske även de stora mängder gäss som årligen passerar Öland. Om vi skall ha kvar ett rikt fågelliv är det nödvändigt att få ner det totala predationstrycket på en hållbar nivå som gör stabila eller växande populationer möjliga.

Vilka förutsättningar behöver finnas för att åtgärden ska kunna genomföras?

Frågor om jakt är alltid lite extra komplicerade att jobba med av många anledningar. En grundförutsättning är dock att det finns en bred acceptans och förståelse för problemet bland markägare, jakträttsinnehavare, allmänhet, ornitologiska föreningar och myndigheter. För oss på Länsstyrelsen är det viktigt att vi börjar se predator kontroll som en nödvändig del i förvaltningen av vissa skyddade områden och samtidigt stötta den breda jakt som redan pågår runt om på Öland av engagerade markägare och jägare. Utan det kan vi restaurera och skapa hur många våtmarker som helst utan att vi ser något resultat på fågellivet.

Anders Waldenström, aktiv i ÖOF och Rrk Öland i över fem decennier.

Det finns många, men vilken åtgärd bedömer du som särskilt viktig för att stödja fågellivet på Öland framöver?

Utökning och skötsel av rastplatser. Enligt mitt tycke är Ölands betydelse som rastplats under framför allt höststräcket det allra viktigaste för fåglarna. Mest gäller det vadare, gäss och änder, extra särskilt vadarna, som det på de flesta håll i världen går dåligt för med stor minskning av antalet individer. En starkt bidragande orsak är just brist på rast-

platser genom att stora arealer ute i Europa har förvandlats till hamnar och oljedepåer.

Varför är åtgärden viktig?

När Beijershamnsområdet restaurerades under 1990-talet, gjordes det med den häckande fågelfaunan som viktigaste skäl. Så här 30 år senare framstår platsens betydelse som rastplats under höststräcket vara extremt värdefull. Bra dagar i juli finns det flera tusen vadare på plats av alla sorter, främst i släktet Tringa. Andra lokaler som är viktiga för rastande vadare är östra Ölands flacka kust, Västerstadsviken samt Ottenbyområdet. Så den åtgärd som jag tycker är särskilt viktig är fortsatt skydd för Beijershamn, Ottenby och Västerstadsviken samt utökad, eller ge ett nytt skydd för viktiga lokaler längs Ölands östra kust.

Vilka förutsättningar behöver finnas för att åtgärden ska kunna genomföras?

De lokaler som har skydd idag behöver vi slå vakt om och försvara med näbbar och klor(!). Det behövs vidare fler rastlokaler längs östra Ölands kust, där det kan finnas riktat betesstöd till markägare att genom bete hålla markerna öppna. Vi ornitologer, som värnar om Ölands fågelliv, kan bidra genom att skaffa oss så mycket kunskap som möjligt om det öländska fågelsträckets betydelse genom att vara ute mycket och rapportera i Artportalen. Man kan också göra egna miniinventeringar lokalt nära där vi bor. Om och när hot dyker upp, till exempel om strandskyddet generellt skulle tas bort genom ett politiskt beslut, ska vi redan ha tillräckligt på fötterna för att kunna stå emot.

Ölandskustens betydelse för rastande fåglar är stor, skriver Anders Waldenström. Foto: Daniel Steen

Från självklarhet till raritet

Text: Anders Helseth

Den öländska fågelfaunan är i ständig förändring. Medan kornsparven på bara några få år återetablerat sig som häckfågel och årssumman av ägretthäger nu kan räknas in i hundratal, går andra arter i helt motsatt riktning. En av förlorarna är ortolansparven, som under 1970-talet var ett normalt inslag på Öland under vårsträcket, men som idag närmast blivit att betrakta som en raritet.

Ortolansparven har aldrig varit en talrik fågel på Öland. De tidigaste noteringarna av arten är från mitten av 1800-talet. Då anges ortolansparven vara sällsynt på Öland såväl som de östra kusttrakterna av fastlandet. Hundra år senare funderar såväl Allan Lundin som Sigfrid Durango på varför ortolansparven är så ovanlig på Öland, när den samtidigt uppträder relativt allmänt på Kalmarsidan. Arten har förmodligen aldrig häckat på Öland, även om enstaka observationer av sjungande hanar har gjorts under juni månad.

Under andra halvan av 1900-talet anses ortolansparven vara en sällsynt men regelbunden besökare på Öland, främst i samband med vårsträcket. Toppnoteringen kommer från 18 maj 1972, då hela 230 ex. noterades vid Ottenby. Vid denna tidpunkt uppskattades det svenska beståndet till 20 000–50 000 par. Därefter händer det något som gör att arten börjar sin minskning. En senare nationell beståndsuppskattning, i slutet av 1990-talet, landar på maximalt 7 000 par.

Under 2000-talet fortsätter nedgången i antalet fynd. I *Fåglarna i Sverige - antal och förekomst*, som kom ut år 2012, bedömdes den svenska populationen uppgå till 6 300 par. Det konstaterades att nedgången var väldokumenterad, men oklart vad minskningen beror på. När den andra omarbetade upplagan av samma bok kom år 2025 var siffran nere på 540 par. Nu förs ett resonemang kring orsakerna bakom nedgången. Bland annat nämns försämrade levnadsvillkor på grund av ett allt mer storskaligt jordbruk, förän-

drade förhållanden i övervintringsområdena i Västafrika samt en omfattande jakt i Frankrike och Nordafrika.

Även på Öland har den kraftiga minskningen märkts av. Från att i början av 2000-talet ha legat på årssummor mellan 40–70 har vi de senaste åren noterat omkring 10 individer per år. Framför allt är det under vårarna på Ölands norra udde och i Ottenby som rastande fåglar ses. Höstfynden är i stort sett frånvarande.

Det är alltid svårt att sia om framtiden. Vid ett besök i Ottenby en majdag har det känts naturligt att se en ortolansparv plötsligt hoppa omkring på gräsmattan utanför Fågel Blå eller för den delen vid matningen på Ölands norra udde. Men tyvärr kan vi nog inte räkna med det i framtiden. Frågan är hur länge vi kan klassa ortolansparv som årlig besökare på Öland?

Bakom texten:

Anders Helseth

Bor: Hulterstad

Sysselsättning:

NO-lärare

på Färjestadens

högstadium

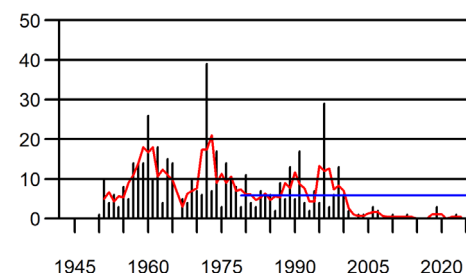
En fågelupplevelse du inte kan glömma:

Att upptäcka en guldtrast på marken framför Krattet, en av Helgolandsfällorna vid Ottenby, och dessutom lyckas fånga den på äkta målvaktsmanér var något utöver det vanliga! Långfredagen den 18 april 2003 kommer för alltid vara med mig i minnet.

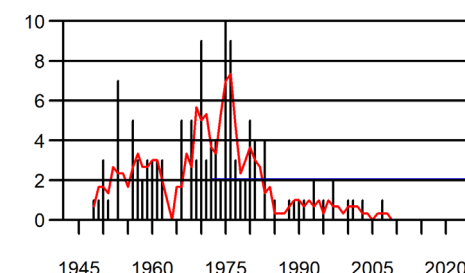

Ortolansparv från Ölands norra udde - kanske den främsta öländsklokalen för arten på våren. Foto: Daniel Steen

Värfångst Ottenby fågelstation

Höstfångst Ottenby fågelstation

Fångstisiffrorna vid Ottenby fågelstation vittnar om nedgången för ortolansparvspopulationen under de senaste decennierna. På 1970-talet ringmärktes drygt 10 fåglar i genomsnitt varje vår. Under 2000-talet handlar det i stället om en ringmärkt individ varannan vår. Under höstsäsongen har ringmärkningen av ortolansparvar i stort sett upphört på Ottenby.

Illustrationer: Ottenby fågelstation

Foto: Stina Andersson

Fototävling i skyddad natur för Wikipedia

Har du fotograferat i ett naturreservat, en nationalpark, eller annat skyddat naturområde? Då kan du delta i Wikimedia Sveriges fototävling Wiki Loves Earth.

Wiki Loves Earth är en internationell fototävling, som går ut på att dokumentera, fotografera och därigenom digitalt bevara det skyddade naturarvet.

För att delta behöver du ladda upp bilderna till Wikimedia Commons och släppa dem fria under tävlingsperioden 1-30 maj. Bilderna kan dock vara tagna när som helst.

Precis som Wikipedia så är Wikimedia en databas där användare kan ladda upp media som andra får ladda ner och använda sig av. Letar du efter fotografier från svenska naturområden kan du därför gå in och söka i databasen.

Läs mer på wikilovesearth.se

*Kungsörnen till vänster är ett exempel på fotografi som går att ladda ner och trycka från Wikimedia Commons.
Foto: Bene Riobó, licens CC-BY-SA 4.0*

Ölands äldsta havsörn är död

Text: Robert Lager

Våren 1989 kläcktes en unik havsörnsunge i ett bo i Gryts skärgård, Östergötland. Ungen ringmärktes liksom alla andra havsörnsungar som kläcktes det året av havsörnsnestorn Björn Helander. Det var en hanne och han fick heta X0330 och hade på sin andra tars en röd över aluminium-ring som talade om att denna och de andra ungar som kläcktes och ringmärktes just det året, var födda 1989.

Vid denna tid var havsörnsstammen i Sverige fortfarande starkt hotad, men tecken på en ljusning kunde skönjas. På Öland ägde de sista lyckade häckningarna rum i Böda kronopark i början av 1930-talet samt i Saxnäs i slutet av samma decennium. Dessutom skedde ett misslyckat häckningsförsök i Skedemosse år 1966 och därmed var havsörnens flertusenåriga saga all på Öland. Trots att havsörnen blev fridlyst redan år 1924, gjorde miljöpåverkan av främst DDT och PCB att örnnarna liksom pilgrimsfalken var nere för räkning i landet under 1970-talet. De få par som ännu häckade längs ostkusten och i Norrlands inland var starkt påverkade av miljögifterna och häckningsresultaten blev därefter.

X0330 kan därför enligt Peter Hellström på Naturhistoriska Riksmuseet (NRM) ha utgjort startskottet för en ny frisk generation örnnar. Ingen visste under hela 1990- och 2000-talen var han befann sig, märkligt nog. Många av hans generationskamrater hade man koll på genom avläsningar bland annat på de örnnatningar som drevs på fastlandet och även på Öland under åren 1972–1992, men inte denne hanne. Förmodligen beror det – tror man nu – på att han redan 1993–94, som ung vuxen, etablerade sig som den första ”återkolonisatören” på norra Öland och häckade där med en hona första gången år 1995.

Inte förrän vintern 2024–25 fick en fotograf bilder där delar av hans ringkombination kunde ses, dock bara den röd över aluminium-del som visade att han var en riktig gamling, född 1989. Bilderna nådde Peter Hellström på NRM och han blev så intresserad att folk sändes ut på norra Öland för att säkra individen. Men i mars 2025 avled X0330 stilla i Böda kronopark och blev utan Riksmuseets kännedom överlämnad till polisen i Kalmar, som upprättade en rapport och stoppade honom i sin frys. Där blev han liggande till i juli samma år, då det djupfrysta paketet nådde Riksmuseet och man kunde konstatera att det var Sveriges äldsta nu kända havsörn, nästan 36 år gammal vid sitt frånfalle.

Världsrekordet för havsörn innehas av en hona som ännu vid 41 års ålder tycks vara på väg att häcka någonstans i norra Tyskland. Det är inte helt klarlagt vad den exakta orsaken till X0330:s dödsfall var. Obduktionen visade tyvärr att han hade hagel både i ving- och benmuskel men att de var från en äldre skottskada. Vidare fanns tecken på att njurarna var påverkade. Inget tyder på att skottskadan var dödsorsak.

Det är onekligen kittlande att X0330 sannolikt var pionjären och ”urfadern” till många av de idag drygt 15 häckande paren av havsörn vi har på Öland. Troligen har han bott i samma träd som även hans förfäder i sin tur bebodde fram till 1930-talet, under de nära 30 år som han häckade. Nu får vår äldsta örn vila som monterad på Nordiska Riksmuseet i Stockholm. Tack, X0330!

Läs mer:

Wallin, M. 1994. *Havsörnen på Öland*. *Calidris* 23:117–122.

Friberg, G. 1994. *Örngottepoken bäddade för örnen!* *Calidris* 23: 15–19.

Foto: Lotta G Albinsson

Återskapade våtmarker

Text: Gabriel Säll

Med varmare och torrare somrar växer behovet av att hålla kvar vatten på Öland. Under senare år har flera nya våtmarker återskapats i både Borg-holm och Mörbylånga. *Calidris* tar en titt på vilka projekt som blivit färdiga och pratar med några av aktörerna som ligger bakom.

Sommaren 2016 blev en väckarklocka för öläningarna. Semestertiden definierades av sinande brunnar och tankbilar som körde vatten över Ölandsbron. I Mörbylånga och Borgholm skrev tjänstemän brev till regeringen och bad om hjälp. 2018 slog värmen till igen. Växter torkade ut innan de hann fröa av sig. Betet tog slut. Hela förutsättningen för världsarvet Södra Ölands jordbrukslandskap såg plötsligt ut att vara hotat.

– Det har blivit mycket torrare. Nederbörden faller på ett annat sätt idag. Enligt SMHI har det blivit 1,5 grader varmare på Öland under den senaste 30-årsperioden.

Det säger Michael Ingard, utbildad biolog och verksamhetsutvecklare med fokus på vattenförvaltning vid Mörbylånga kommun.

Torkan som inte bara blev en lokal utmaning på Öland fick regeringen att skjuta till resurser. Idag har Borgholm och Mörbylånga flera projekt i gång för att säkra vattentillgången. Det har varit en lång resa men nu har kom-

munerna en bättre bild av hur vattnet rör sig på Öland och vilka problemen och möjligheterna är, tycker Michael Ingard.

– På Öland dikades i stort sett alla våtmarker ut på 17- och 1800-talen. Ett av de mest effektiva sätten att hålla kvar vatten i marken är att återställa våtmarkerna.

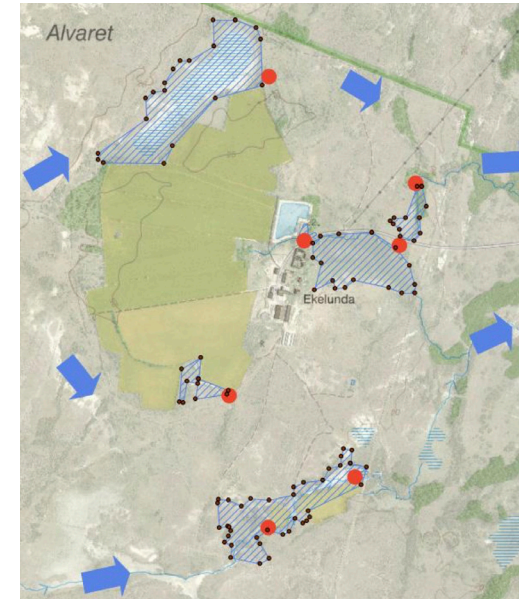
Flera somrar med torka har fått Michael Ingard att pendla mellan att lägga igen diken, kontakta markägare, skriva projektansökningar och gräva fler sänkor där vattnet kan samlas. Han jobbar själv och hade gärna sett att kommunen anställt tio kollegor till. Men han är glad att det åtminstone går att jobba med frågorna inom hans tjänst och att samarbetet över kommungränsen fungerar bra.

Nytt grundvatten skapas i Ekelunda

Våtmarken på 25 hektar i Ekelunda är Michael Ingards mest lyckade projekt hittills. Här har diken lagts igen så att vattnet åter slingrar genom betesmarkerna i sin naturliga fåra. På så sätt stannar vattnet kvar i flera vätor längs

vägen samtidigt som det hinner renas innan det når Östersjön. Det har varit ”det roligaste projektet” Michael Ingard gjort ”och troligtvis det roligaste jag någonsin kommer att göra”. Det har varit ett lyckat samarbete med markägaren i Ekelunda ”i stället för med 10, 20, 50... eller 100 olika markägare som det brukar vara”. Men det var också resultatet i Ekelunda som Michael Ingard blev så glad att se. Vattnet letade sig ner i berggrunden och bildade grundvatten.

– I den största volymen i Ekelunda håller vi kvar 30 000 kubikmeter mer vatten än vad som fanns här tidigare. Att vi skapat en grundvattenbildande yta är en bonuseffekt som faktiskt inte är så vanlig. Här verkar berggrunden ha haft en bra sprickbildning som gjort det möjligt.

Nya våtmarker i Ekelunda, med pilar som visar ytvattenrinnvägar och röda punkter som visar igenlagda diken. Illustration: Mörbylånga kommun

Michael Ingard, verksamhetsutvecklare inom vattenförvaltning vid Mörbylånga kommun. Foto: Gabriel Säll

Pågående arbete i Ekelunda sommaren 2025. Foto: Mörbylånga kommun

Vedborm träsk – Borgholms största våtmark
I fjol slutförde Borgholm Energi ett projekt som syftar till att få bukt med organiskt material som kommer in i Hornsjön. Något som påverkar dricksvattnet negativt i kommunens största vattentäkt. Det organiska materialet kommer in genom Löttorpskanalen från intilliggande Vedborm träsk.

Idag fyller en stor vattenspegel det hål som maskinerna förra året grävde ut och runtomkring har träskmarkerna åter öppnats upp.

– Syftet med att återställa Vedborms träsk har varit att höja kvalitén på vattnet som rinner ut i Hornsjön. Men nästan så fort vi gjort i ordning och lämnat området märkte vi att fåglarna hittade hit. Det gick så fort, berättar Viktoria Nilsson som är miljöingenjören vid Borgholm Energi som jobbat med återställningen.

Ytterligare en sidoeffekt av arbetet är att fisk kommer att vandra upp i Vedborm igen, nu när våtmarken blivit större och djupare. Något som kommer att attrahera ännu mer fågel tror Viktoria Nilsson. Det kommer att finnas en fiskräknare på plats under mars och

april så att bolaget kan följa upp också det som sker under ytan.

På grund av den täta skogen och allt sly som växt upp i Vedborm har träsket i det närmaste varit omöjligt att ta sig fram till och få en utblick över under de senaste decennierna. Men efter röjningen går det betydligt lättare att både ta sig hit och se ut över myrlandskapet. Bäst är att ta traktorvägen österifrån, via Flakeböle, tipsar Viktoria Nilsson, eftersom markägarna där varit positiva till projektet och gärna välkomnar besökare.

– Jag rekommenderar verkligen ett besök. Omkring en tredjedel är agmyr och resten sumpskog. Det är väldigt artrikt och fortfarande ganska utforskat här. Ta gärna med stövlar om du kommer hit på våren, det kan vara blött och geggigt!

Flera nya livsmiljöer

Det ökade intresset att återställa våtmarker delas inte bara av Ölandskommunerna som värnar om vattenförsörjningen och vattenkvalitén. Även Länsstyrelsen och föreningar som BirdLife Sverige, ÖOF, Sportfiskarna, Ölands sportfiskeklubb och Ölands vattenråd

Viktoria Nilsson, miljöingengör på Borgholm Energi. Foto: Alexander Hall

Viktoria Nilsson och Börje Ekstam berättar om arbetet på plats vid Vedborms träsk. Foto: Jonas Svedlund

I vår välkomnas besökarna till träsket med en nyuppsatt informationsskylt. Foto: Viktoria Nilsson

har under senare år engagerat sig i arbetet med nya våtmarker, bland annat genom projektet Ölandsvatten 2.0.

Eleonor Karlsson på BirdLife har jobbat tätt ihop med Länsstyrelsen för att skapa bättre förutsättningar för arter som sydlig kärrsnäppa att häcka.

– Förra året kom en av våra projektfåglar från 2023 tillbaka till Öland och började spela i området vi röjt och återvätat i Segerstad. Det var väldigt kul. Men också vid Sebybadet i Gammalsby har vi tagit fram lämpliga miljöer med tanke på sydlig kärrsnäppa och andra vadare.

Restaureringen gör sjömarkerna fuktigare samtidigt som buskar som rovfåglar kan sitta på har plockats bort. Eleonor Karlsson är däremot snabb med att försäkra att den essentiella "Göstas buske" varken har ryckts upp eller kommer att göra det.

Framöver fortsätter arbetet att återställa våtmarker och för Eleonor Karlsson står Hulterstad näst på tur.

– Detta är ett historiskt bra område där upp

mot 10 par sydlig kärrsnäppa häckat. Så sent som 2020 gjordes häckningsförsök på platsen. Det är också ett bra område för rödspov.

På Mörbylånga kommun tror Michael Ingard att arbetet med våtmarker kommer behöva skalas upp ytterligare framöver. Han betonar att det redan idag finns en konflikt om de bristande vattenresurserna på ön som ska räcka åt både lantbruk, hushåll, industri och natur.

– Att det förändrade klimatet som vi redan befinner oss i kommer påverka förutsättningarna för växter och djur framöver oroar mig. Alla diken som kan läggas igen skulle behöva göra det. Och frågan är om ens det kommer räcka framöver om vattentillgången minskar och grundvattennivåerna sjunker.

Han blir tyst en liten stund och tänker efter.

– Att anlägga våtmarker är ett sätt att hantera det här. Men framöver tror jag vi kommer behöva vara innovativa. Kanske behöver vi skapa något nytt. Kommer vi behöva någon form av sjöar för att vattnet ska räcka? Men vart ska vi i så fall lägga dem för att inte påverka alla naturvärden vi har här?

Eleonor Karlsson, BirdLife Sverige. Foto: Mikaela Lindholm

Våtmarker att besöka från syd till norr

Mörbylånga kommun

Gammalsby
Segerstad
Heljemossen
Ekelunda
Bostorp (söder om tvärvägen)

Borgholms kommun

Alekärr
Arbelunda mar
Persnäs
Wikegårds våtmark
Frönäs
Vedborm träsk
Brokhål (Bödakanalen)

Större strandpipare i Segerstad. Foto: Gabriel Säll

Kroppkakeracet 2026

Vinnarlaget vid Ölands norra udde. Foto: Markus Tallroth

Det var ett snötäckt landskap med vindar på upp mot 12 sekundmeter som de sju lagen gav sig ut för att tävla i, under årets Kroppkakerace. Racet arrangerades för elfte gången och totalt sågs 108 arter under dagen. Artmässigt hamnade resultatet betydligt lägre än toppåret 2015, när 121 arter sågs och vinnarlaget fick in 94 arter. I år var det lag Stall Tall som trots kyla, blåst och snö lyckades pressa in 77 arter och därmed säkra förstaplatsen efter artgenomgångens slut på restaurang Gubben i lådan i Färjestaden. *Calidris* ber Stall Tall om en kommentar som Markus Tallroth svarar på.

Grattis ni vann! Hur såg det vinnande upplägget ut?

Tack så mycket! För oss var det en självklarhet att ägna dagen åt norra Öland när vi bestämde oss för att vara med. De varierande biotoperna – med hav, skog och sjöängar – skapar ju närmast optimala förutsättningar om man vill få in många arter. Vi inledde racet vid Trollskogen och arbetade oss vidare upp mot norra udden. Därifrån fortsatte vi genom noggrant utvalda lokaler i norr, som Nabbelund, Byrum, Byxelkrok, Enerum

och Skäftekärr. Vi hann även med ett stopp i Borgholm innan vi rundade av dagen och avslutade racet i Stora Rör.

Hur var vädret där ni skådade?

Det var mulet under dagen, men som tur var slapp vi snö. Vinden var stundtals ganska påtaglig längst i norr, men på den nordvästra delen av ön lyckades vi hitta mer skyddade platser där vi kom undan den bitande blåsten.

Vilken blev er tyngsta art?

Morkulla, skärpiplärka, gråhakedopping, svarthakedopping och kattuggla var vi nog hyfsat ensamma om.

I efterhand, finns det något ni skulle kunna ha gjort annorlunda?

Jag tycker att det mesta flöt på enligt plan, och vi gjorde inga uppenbara felprioriteringar.

Värsta dippen?

Vi hade rekat in en hane stjärtand i Stora Rör som hade hållit till där i flera veckor. Men just när vi var på plats lyste den tyvärr med sin frånvaro.

Vinnarlaget Stall Tall. Foto: Elsy-Britt Schildt

Deltagande lag	Km	Arter
Stall tall Mars Waern, Tobias Berger, Markus Tallroth & Göran Holm	134	77
Die Knödeln Robert Lager, Elsy-Britt Schildt, Peter Nilsson & Gabriel Säll	114	74
Kaffegökarna Jonas Svedlund, Putte Etestam & Knall	140	74
Kalkonerna Sara Skidell, Tobias Lilja Nordin, Hannes Andersson, Kajsa Skoog & Johan Willner	50	69
Busksmygarna Cecilia Boström, Roland Hägg & Elisabet Bjuvsjö	114	56
Långnäbba Jonas Nilsson, Annie Wahlén, Jeanette Wahlstrand	95	46

Logiguiden 2026

Mer information på www.oof.nu/logiguiden

1 Station Linné

boende@stationlinne.se / 0485-385 84

2 Kleva naturhus

peter@klevanaturhus.se / 0705-102034

3 Kalkstenens BnB

info@kalkstenensbnb.se / 0706-330291

4 Stenåsa Stugor & Camping

info@stenasa.com / 0485-440 78

5 Allégården Kastlösa

info@kastlosa.se / 0485-421 75

6 Hulterstad 113

info@hulterstad113.se / 073-342 78 22

7 Kastlösa Logi med havsutsikt

hessleby@hotmail.com / 070-309 80 32

8 Mellby Ör Inn

info@mellbyinn.com / 0485-664033

9 Segerstads fyr

christian@segerstadsfyr.se / 0709-666 450

10 Brukshotellet Degerhamn

anette@utterback.eu / 0762-51 23 22

11 Lindbygården

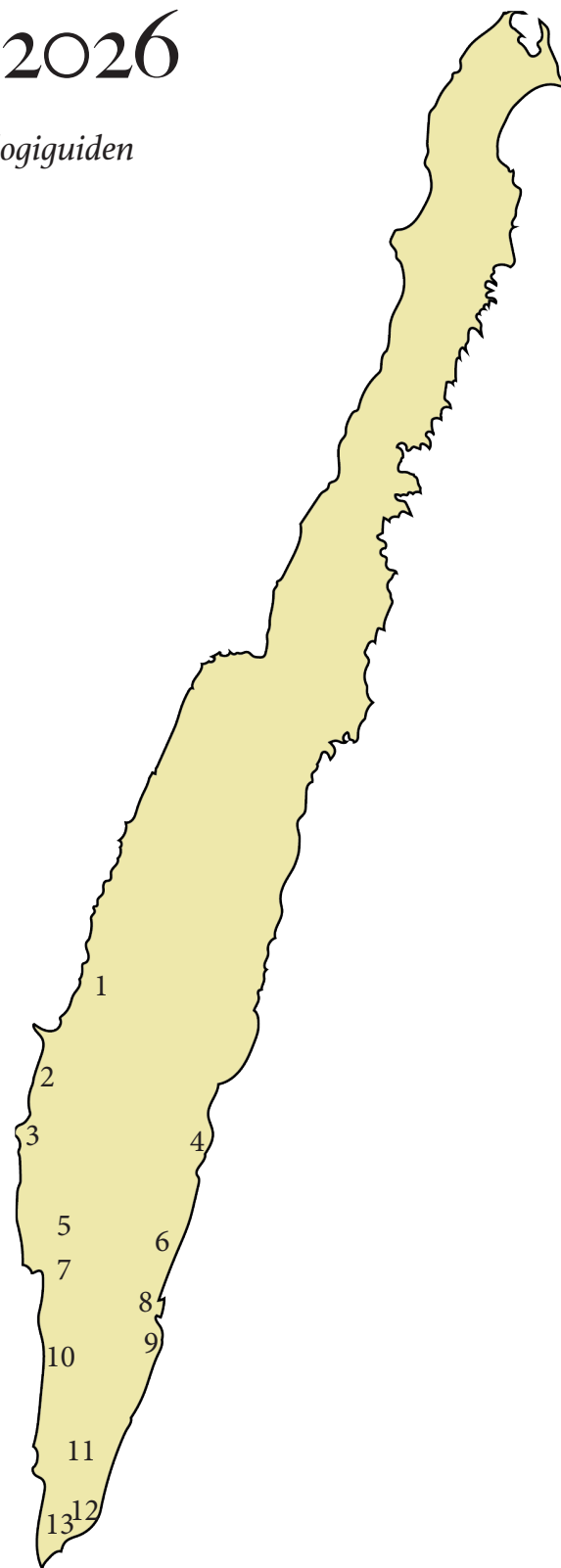
www.lindbygarden.se/kontakt

12 Bird Nest

birdnestnasby@hotmail.com 0705 29 23 11

13 Ottenby Vandrarhem & Camping

info@ottenbyvandrarhem.se / 0485-66 20 62

Rättelse

I förra numret publicerades en felaktig uppskattning av häckfågeltätheten för bofink i Mittlandsskogen i tabell 5 på sida 34. Rätt täthet för bofink i Mittlandsskogen är 80.

Har du, tips, synpunkter eller idéer till redaktionen?
Hör av dig till oof.calidris@gmail.com

